

10 november 2011

Elfnovemberlezing door LAKHDAR BRAHIMI

- ter herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog -

georganiseerd door het Vlaams Vredesinstituut, Vredesstad Ieper en het In
Flanders Fields Museum

Dames en heren,

Ik voel me bijzonder vereerd dat ik dit jaar gevraagd werd om deze lezing te verzorgen, in deze stad. Ik ben uiterst dankbaar dat u mij de kans biedt zo'n geëerd publiek toe te spreken in een stad die zelf sterk heeft geleden onder de Grote Oorlog en erin geslaagd is zichzelf herop te bouwen, het verleden *niet* te vergeten en de pijnlijke ervaringen uit het verleden te benutten om een veiligere toekomst te helpen bouwen voor zichzelf en ons allemaal.

Verontschuldig mij, dames en heren: mijn uitspraken zullen nergens het niveau bereiken van de sprekers die mij hier zijn voorgegaan.

Ik heb niet het indrukwekkende morele gezag van de Burgemeester van Hiroshima wanneer hij het heeft over oorlog en vrede. Ik ben geen moedige oorlogscorrespondent zoals Robert Fisk die overal naartoe is gegaan, alles heeft gezien en beschreven in een prachtig proza, vol gevoel en passie. En ik ben geen getalenteerd schrijver zoals Erwin Mortier, met zijn heldere inzichten in de menselijke ziel en zijn kennis van de sociale werkelijkheid in tijden van oorlog en vrede.

Over drie jaar viert u de 100ste verjaardag van het begin van de Grote Oorlog. In welke wereld zullen we dan leven? Zullen de onzekerheden die ons vandaag allemaal bezighouden al zijn verdwenen? Zal de economie hersteld zijn? Zullen conflictzones in Centraal- en Oost-Azië, in het Midden-Oosten, in Oost- en Centraal-Afrika beter of slechter af zijn?

Deze vragen maken deel uit van onze huidige onzekerheden maar we kunnen ze niet met enige graad van zekerheid beantwoorden.

Nu ik deze avond bij u doorbreng, dames en heren, in deze stad, voor deze gelegenheid, ben ik me meer dan anders bewust van het feit dat ik, hoewel ik nog nooit met een geweer heb geschoten, zelfs niet voor de sport, toch al mijn hele volwassen leven dicht bij conflicten leef: eerst als deelnemer aan de bevrijdingsbeweging in mijn land, als medestander in de vrijheidsstrijd van anderen en als bemiddelaar, vreedstichter en vredebrenger op verre en sterk uiteenlopende plaatsen zoals Haïti en Irak, Zuid-Afrika en Libanon, Congo en Afghanistan.

Toen ik probeerde terug te kijken op die ervaring en er een aantal bedenkingen uit te distilleren om met u te delen, werd mijn taak alvast vereenvoudigd door de innemendheid van de organisatoren die zo goed waren mij te vertellen dat ik gerust in het Frans of het Engels mocht spreken en dat ik vrij de onderwerpen kon kiezen die ik met u vanavond wou bespreken.

Wel, dames en heren, ik ben zeker dat velen onder u het verhaal kennen van *de ezel van Buridan*. Het arme dier had al enige tijd geen voedsel of water meer gehad toen voor hem een baal hooi en een emmer water werden neergepoot: de ezel kon maar niet beslissen: eerst eten of eerst drinken? Uiteindelijk stierf hij van honger én dorst.

Net zoals dat ongelukkige dier heb ik gearzeld: zou ik u in het Engels of in het Frans toespreken? Mijn kennis van het Frans is verre van perfect maar was aanvankelijk beter dan mijn Engels, dat ik mezelf heb aangeleerd. Maar tijdens de voorbije 15 jaar heb ik voornamelijk in het

Engels gesproken, gelezen en geschreven. Ik begon dus in het Frans en ging daarna over op Engels en keerde daarop terug naar het Frans waarna ik opnieuw voor het Engels koos. In paniek nam ik mijn toevlucht tot kop of munt en het lot bepaalde in mijn plaats dat het Engels zou worden, zoals u misschien al hebt gemerkt.

Voor het onderwerp hoefde ik geen muntje op te gooien. Ik dwong mezelf het beter te doen dan die arme ezel van monsieur Buridan en dat was eigenlijk helemaal niet moeilijk. Gezien mijn afkomst, mijn persoonlijke ervaringen van de voorbije 20 jaar en meer, gezien het tijdstip en de plaats van dit evenement was mijn keuze beperkt: conflicten en hoe om te gaan met de huidige manifestaties ervan, of de zogenaamde Arabische Lente, of beide.

Ik hoop dat u zult begrijpen dat ik alleen een aantal vaststellingen kan aanbieden die niet erg origineel zijn, noch diepgravend of op een degelijke manier gestructureerd. Ik zal met u een aantal herinneringen uit mijn actieve leven delen. Daarnaast zal ik u ook snel wijzen op een aantal aspecten van de Arabische Lente. Ik hoop dat ik daarbij veraf kan blijven van verstrekkende uitspraken of overhaaste conclusies. Ik geloof trouwens dat ik helemaal geen conclusies aan mijn betoog zal verbinden.

Dames en heren,

Het staat als een paal boven water dat onze Wereld veranderd is sinds de Grote Oorlog en dat ook blijft doen. De vooruitgang kent vele vormen en is reëel. Maar conflicten hebben we niet uit de wereld kunnen helpen. We zijn er nog niet in geslaagd ze te voorkomen, we weten ook nog niet goed hoe we ze moeten aanpakken en oplossen. Maar we zijn ons wel bewust van de beperkingen van onze kennis en we proberen ons inzicht in conflicten te vergroten en nieuwe hulpmiddelen te ontwikkelen om er iets aan te doen.

Ik wil meteen nederig bekennen dat er na al deze jaren in de buurt van conflicten in verschillende plaatsen en op verschillende tijdstippen nog steeds veel is dat ik niet weet en niet volledig begrijp. Bijvoorbeeld: Ik was en blijf stomverbaasd over het feit dat gemeenschappen met een stabiele reputatie van vreedzaamheid en zelfs passiviteit in bepaalde omstandigheden plots overgaan tot extreem geweld.

Dat was het geval in Cambodja vanaf het einde van de jaren 1960. Tijdens de bevrijdingsoorlog tegen de Franse koloniale bezetting, na Wereldoorlog II, lieten ze de Vietnamezen al het werk doen. Maar toen in 1968 een militaire staatsgreep werd bekokstofd door de Verenigde Staten tegen prins Norodom Sihanouk en zijn regering streden de Cambodjanen als leeuwen en herwonnen ze de controle over hun land. Daarna keerden de bevrijders zich onmiddellijk tegen hun eigen volk: de Rode Khmer ontdeed Phnom Penh van zijn bewoners en slachtte systematisch honderdduizenden mensen af in wat wij kennen als de "*killling fields*" van Cambodja.

Ook de Libanezen staan algemeen bekend als uiterst verfijnde, geraffineerde mensen met een neus voor zaken en aanleg voor kunst, vreedzaam en met oog voor plezier. Vanaf het begin van de jaren 1970 verrasten ze echter de wereld en zichzelf. Ze trokken hard ten strijde tegen elkaar en de Israëlische indringer.

Ik heb geen kant-en-klare en bevredigende antwoorden gevonden op deze en vele andere vragen, niet in academische boekwerken noch in de praktijk.

Misschien ligt de waarheid veel eenvoudiger: dat wij, de leden van het menselijke ras, erg op elkaar lijken: individueel of in groep zijn we elk afzonderlijk en allemaal, naargelang het geval, in staat tot het beste en het ergste. De omstandigheden zorgen ervoor dat we de ene dag zus zijn en de andere dag zo.

Bij het omgaan met conflicten, en het is al vaak gezegd, is kennis van kapitaal belang maar die moet gecombineerd worden met onder meer nederigheid, geduld, respect voor anderen en de bereidheid om zich aan de werkelijkheid aan te passen in plaats van te verwachten van feiten dat ze zich aanpassen aan plannen en verwachtingen. In militaire kringen bestaat een gezegde dat het beste plan de eerste kogel nooit overleeft. En dat is terecht.

Een situatie, en dan vooral een conflictsituatie, is allesbehalve statisch. Zij verandert voortdurend. Ongeacht het standpunt van waaruit men de situatie bekijkt, moet men zich van deze veranderlijkheid bewust zijn en zich eraan aanpassen. Men moet zich voorbereiden op het onverwachte.

Luister maar eens naar het volgende verhaal: in de zomer van 1998 wist de Taliban een spectaculaire stap voorwaarts te zetten waarbij ze meer dan 80% van het Afghaanse grondgebied in handen kregen, met inbegrip van Mazar-e-Sharif, de stad waar de tegenstanders van de Noordelijke Alliantie hun voorlopige hoofdstad hadden gevestigd. Ze vermoordden daar 9 Iranese inwoners in het Consulaat van de Islamitische Republiek Iran en namen meer dan 100 Iraniërs gevangen. De meeste van hen waren vrachtwagenchauffeurs die goederen transporteerden van en naar Iran. Al deze Iraniërs werden opgesloten in de gevangenis van Kandahar.

Zoals te verwachten viel, was de reactie van de Iranese overheid erg sterk: ze plaatsten 200.000 soldaten langs de grens met Afghanistan en dreigden ermee hun buurland binnen te vallen. In die tijd was ik Speciaal Gezant van de Verenigde Naties voor Afghanistan. Ik probeerde vanzelfsprekend na te gaan of we de situatie konden bedaren en oplossen vóór die compleet uit de hand liep.

Ik ging praten met de leider van de Taliban, Mullah Mohamed Omar. Hij spreekt geen Engels en ik ben het Pashto of Farsi niet machtig. Hij had wel een jonge tolk die zich naar mijn mening uitstekend van zijn taak kweet.

Na meer dan vier uur van besprekingen stemde Mullah Mohamed Omar ermee in om alle Iranese gevangenen vrij te laten. Hij gaf ons ook de toestemming om de lichamen van de Iraniërs die vermoord werden in Mazar-e-Sharif te repatriëren. De spanning was bekoeld en wij, van de VN, waren erg tevreden over ons resultaat. We hadden de invasie van Afghanistan en een oorlog tussen de Islamitische Republiek Iran en het Taliban-regime voorkomen waarbij niet alleen de twee landen zelf maar de gehele regio zou zijn meegesleept in een uiterst verraderlijk moeras.

Maar dat is nog niet het einde van het verhaal. Na enige tijd ontving ik een bericht van die jonge tolk van de Taliban, Rahimullah. Hij vertelde: *"Ik wil me bij u verontschuldigen. Toen u op bezoek kwam bij Mullah Mohamed Omar heb ik niet alles wat u hebt gezegd letterlijk vertaald. Ik was bang dat bepaalde van uw uitspraken onze leider zouden boos maken waarbij de gesprekken zouden zijn gefaald. Ik heb ook bepaalde uitspraken van Mullah Mohamed Omar afgezwakt omdat ze u anders zouden hebben kwaadgemaakt."*

Is dat niet verbazingwekkend? Ik dacht dat het welslagen van die lange, moeizame gesprekken volledig te danken was aan mijn uitstekende diplomatieke vaardigheden. Maar nu kwam ik te weten dat het helemaal niet zo was en dat een jonge Afghaanse Taliban van begin de 20 aanzienlijk en misschien zelfs op doorslaggevende wijze had bijgedragen tot het goede resultaat van mijn besprekingen met Mullah Mohamed Omar. Hij heeft waarschijnlijk Iran, Afghanistan, Oost- en Centraal-Azië en de hele wereld gespaard van een conflict dat verwoestende gevolgen zou hebben gehad.

Diplomaten en bemiddelaars stellen zich dus maar best nederig op. Verder was het ook een kwestie van geluk, het **was** immers geluk dat we die intelligente, creatieve en moedige jonge Taliban als tolk hadden in de plaats van een professional die letterlijk zou hebben vertaald wat werd gezegd. God weet wat daar de gevolgen van waren geweest.

Zei Napoleon trouwens niet *"Ik kan niets met een Generaal die geen geluk heeft"*? Hij was waarschijnlijk de generaal met het meeste geluk ... tot het op was, eerst aan de poorten van Moskou en uiteindelijk niet zo ver van hier.

Hoe ver zijn we nu geëvolueerd sinds de Grote Oorlog?

Over de Grote Oorlog zelf heb ik maar weinig te vertellen. Ik was er niet bij. Ik ben wel oud, maar nog niet zo oud. Mijn vader was 9 jaar oud in 1914, mijn moeder was er net 3.

Als kind heb ik eind de jaren 30 wel enkele oorlogsveteranen ontmoet: ze werden gerekruteerd bij het Franse leger en vochten op alle moeilijke plaatsen, volgens mij ook in België. Een van hen was Kapitein geweest en was teruggekomen met een houten been. Ik hoorde hoe die veteranen en anderen angstaanjagende verhalen vertelden die ik later in boeken zou lezen of in films zou zien: verhalen over dagenlange schietpartijen, modderige loopgraven, gas en de bittere koude.

De dienstplicht werd ingevoerd voor Algerijnen door de Franse koloniale instanties met het specifieke doel de jongeren van het land in de oorlog te betrekken. Veel families probeerden op allerlei manieren om hun zonen te verbergen. Sommige stuurden hen naar het buitenland, vooral naar Syrië waar Abdelkader, de getalenteerde, legendarische leider in de strijd tegen de koloniale invasie tijdens de negentiende eeuw in ballingschap leefde.

De Grote Oorlog had Groot-Brittannië en Frankrijk uitgeput en dat hielp de opkomst van de Verenigde Staten als de nieuwe oppermacht binnen en buiten de Transatlantische relatie te versnellen. Verder had die ook een verlossende invloed op de Russische revolutie en de opkomst van de Sovjet-Unie als de nieuwe supermacht-to-be - gedurende enige tijd.

De Grote Oorlog was ook belangrijk voor de streek van waar ik afkomstig ben. Hij leidde immers tot de *Sykes-Picot-overeenkomst* waarbij Groot-Brittannië en Frankrijk de Arabische provincies van het verslagen Ottomaanse Rijk onderling verdeelden. Tijdens de oorlog hadden de Britten expliciete maar tegenstrijdige beloftes gedaan aan de internationale zionistische beweging enerzijds en aan de Palestijnen en de Arabieren anderzijds. Naar verluidt vertelde een Britse diplomaat aan een Franse collega dat Groot-Brittannië *"niet van plan was om zijn beloftes aan een hoopje Bedoeïenen te houden"*. En inderdaad, dat deden ze niet.

De problemen waar wij en de rest van de wereld sindsdien mee geconfronteerd werden in het Midden-Oosten, en niet in het minst wat de Palestijnse kwestie betreft, zijn voornamelijk een rechtstreeks en permanent gevolg van wat gedaan werd, ongedaan gemaakt werd of nagelaten werd tijdens of als gevolg van de Grote Oorlog.

Van Wereldoorlog II herinner ik uit mijn kinderjaren vooral het enorme tekort aan nagenoeg alles. Ik weet nog hoe we vol afgunst zagen hoe oudere jongens een frank of twee verdienden op de bloeiende zwarte markt waar bepaalde Amerikaanse soldaten maar wat graag aan meewerkten ...

Op het platteland had nagenoeg iedereen honger - in vele delen van het land heerste hongersnood: een van de beelden die ik nog levendig voor de geest kan halen is dat van mannen die door de velden trekken, gekleed in lompen, zwak, bibberend van de koude, op zoek naar wortels die gekookt konden worden als pover en weinig voedzaam maal. Er was ook de tyfusepidemie waardoor volledige families werden uitgeroeid.

Ik was net 11 toen Wereldoorlog II ten einde liep. Ik herinner me vooral nog het begin van dat jaar, want toen stierf mijn vader op 40-jarige leeftijd aan tuberculose, slechts maanden voor de penicilline die naar verluidt zijn leven had kunnen redden op de markt werd gebracht.

Op de dag dat de geallieerden de Overwinning behaalden, 8 mei, reageerden de Fransen op vreedzame demonstraties in het oostelijke deel van Algerije met een brutale repressie waarbij artillerie en zelfs vliegtuigen werden ingezet. Naar schatting werden toen 45.000 mensen gedood.

Het was waarschijnlijk op dat moment dat we, in ons collectieve onderbewustzijn, inzagen dat het koloniale bewind geen vreedzaam einde zou kennen in ons land.

De Grote Oorlog werd door de Fransen, en ik veronderstel elders ook, zoals in België, ***“La Der des Ders”*** genoemd. De Winnaars dachten dat wat ze in Versailles deden noodzakelijk was om ervoor te zorgen dat er nooit meer oorlog zou zijn. Maar, zoals werd aangetoond door A.J.P. Taylor, de eminente Britse historicus, de beslissingen die daar werden genomen, droegen in grote mate bij tot het ontstaan van Wereldoorlog II, nauwelijks 20 jaar later.

De Winnaars van de Tweede Wereldoorlog deden het dan beter. De Verenigde Naties is zeker niet perfect en er zijn veel objectieve redenen om de prestaties van die organisatie in verleden en heden te bekritisieren. Maar het is toch al veel beter dan de Volkenbond.

Het Handvest van de VN stelde oorlog helemaal buiten de wet. De Organisatie wou en wil nog steeds komen tot een systematische codificatie van hoe een vreedzame internationale orde kan worden bewerkstelligd. De organisatie is echter niet in dat ambitieuze doel geslaagd - nog niet, in elk geval.

Algemeen gezien is het gestel van na Wereldoorlog II op een verantwoorde manier omgegaan met de Koude Oorlog; we stonden verschillende keren op de rand van een allesverwoestende kernramp maar een Derde Wereldoorlog werd voorkomen en dat is geen misse prestatie.

Het einde van de Koude Oorlog, dat gesymboliseerd werd door de val van de Berlijnse muur in 1989, werd onthaald als een uiterst positieve ontwikkeling. Men dacht dat conflicten nu definitief tot het verleden behoorden en dat de belofte van het Handvest van de Verenigde Naties zou worden ingelost.

Maar al snel realiseerde men zich dat het ietwat ingewikkelder lag. De Koude Oorlog hield op te bestaan, niet door de lovenswaardige inspanningen die iedereen leverde om tot een détente te komen en vreedzaam samen te leven, maar precies op dezelfde manier waarop de vorige twee Wereldoorlogen waren geëindigd, met een duidelijke winnaar en een duidelijke verliezer.

De Verenigde Staten vonden het vanzelfsprekend dat zij, als overwinnaars, zowel *de verantwoordelijkheid als het recht* hadden om alleen de nieuwe internationale orde te bepalen en de nieuwe regels op te stellen die de internationale relaties in de toekomst zouden beheren.

Dit standpunt werd op verschillende manieren weerspiegeld in het Amerikaanse gedachtegoed: in *“The American Century Project”* van de neo-Conservatieven, in de uitspraak *“America is the Indispensable Country”* door President Clinton en minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright en in *“The End of History”* van Professor Francis Fukuyama. Professor Huntington wou profetisch uit de hoek komen en had het over een *Clash of Civilizations*.

In mei 1991, niet lang na zijn overwinning tijdens de eerste Golfoorlog, maakte president Bush senior triomfantelijk de komst bekend van een *Nieuwe Wereldorde* die zou worden opgebouwd op de ruïnes van de periode van de Koude Oorlog. Vandaag weten we dat die aankondiging voorbarig was. Sinds de val van de Berlijnse Muur kennen we een lange overgangperiode. De Nieuwe Wereldorde is nog in wording.

Bush Junior besliste dat 11 september 2001 zijn Pearl Harbour zou worden: hij zag zichzelf als een Oorlogspresident – een soort reïncarnatie van Franklin Roosevelt – die een enorme alliantie aanvoerde in de *Global War on Terror* in alle uithoeken van de wereld.

Dat concept van een wereldwijde strijd tegen het terrorisme was misplaatst. Het meest misplaatste deel ervan was ongetwijfeld de invasie van Irak. Het was een ongelofelijke combinatie van arrogantie, cynisme, ongevoeligheid, wreedheid en onwetendheid die ongetwijfeld heeft geleid tot oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid waar nog niemand voor werd verantwoordelijk gesteld. Het werd een oorlog waarin zagezegd gekozen moest worden en waarbij onnoemelijke schade werd toegebracht aan de mensen van Irak, de stabiliteit in de regio en de Verenigde Staten zelf.

President Barak Obama trad aan met de allerbeste intenties, hij genoot enthousiaste steun thuis in de Verenigde Staten en wereldwijd. Hij kreeg zelfs een Nobelprijs nog voor hij veel had kunnen doen om die te verdienen. Terwijl hij zich vandaag voorbereidt op de race naar een tweede ambtstermijn, krijgt hij de schuld voor wat zijn voorganger deed en voor wat *hij* niet heeft kunnen doen.

De Amerikaanse alleenheerschappij en oppermacht wankelt en de positie van Amerika wereldwijd heeft daar sterk onder geleden. Maar de landen die voldoende goed geplaatst zijn om het leiderschap van de VS aan te vallen, zijn niet erg gehaast dat te doen; ze zijn zich ervan bewust dat Amerika nog steeds veruit de allergrootste militaire macht ter wereld is. Verder is de weliswaar noodlijdende Amerikaanse economie nog steeds goed voor meer dan 20% van de wereldeconomie. Amerika kan niet afgeschreven worden maar **het moet opnieuw leren om met anderen de macht te delen.**

In onze geglobaliseerde, internationale omgeving gaat verandering snel. Er zijn positieve en veelbelovende ontwikkelingen maar er zijn ook minder positieve tot zelfs ronduit negatieve veranderingen.

Het spreekt voor zich dat noch het einde van de Koude Oorlog op zich noch de 11de september 2001 de doorslaggevende punten in de wereldgeschiedenis waren die men dacht dat ze zouden worden. We leven nog steeds in de wereld na Wereldoorlog II: het Handvest van de Verenigde Naties mag dan afgekraakt worden, er is nog steeds geen vervanging voor die kan dienen als

basis voor de bestaande Internationale Orde terwijl die langzaam en vol verwarring uitgroeit tot een Nieuwe Orde die al vaak werd voorspeld maar nog nooit werd gerealiseerd.

Er bestaan tegenwoordig diverse elementen die de veiligheid van landen, gemeenschappen en individuen bedreigen. Sommige zijn nieuw: de klimaatsverandering, de vervuiling en de steeds vaker voorkomende natuurrampen. Niet nieuw maar veel bedreigender zijn de drugs- en mensenhandel, de illegale wapenhandel, en andere vormen van internationale criminaliteit: de globalisering is niet alleen gunstig voor Goldman Sachs en Coca Cola.

Andere aspecten die de veiligheid bedreigen, kennen we al langer: honger, ziekte, repressie en gewelddadige conflicten. Miljoenen mensen worden daarbij blootgesteld aan onnoemelijk leed en de dood. Naar schatting werden in Congo 5 miljoen mensen gedood tijdens alle oorlogen waar het land mee te kampen kreeg gedurende alleen nog maar de voorbije 15 jaar.

De aard van de conflicten is veranderd en blijft veranderen. De oorlogen tussen landen zijn niet volledig verdwenen. Gelukkig zijn er wel veel minder. De nieuwe generatie conflicten kent staats- en niet-staatsgebonden spelers en krijgt verschillende namen toegekend: asymmetrische oorlogsvoering, onbeperkte oorlogsvoering, "law-fare", nieuwe oorlogen. Zij die proberen om deze types conflicten aan te pakken, doen dat op verschillende manieren. Ze zijn ook talrijk: nationale regeringen, regionale en internationale organisaties, nationale en internationale NGO's.

De internationale wetgeving had voornamelijk tot zelfs uitsluitend betrekking op relaties tussen soevereine staten; de zorg om veiligheid was op de eerste plaats de zorg om de veiligheid van de staat; Nu wordt meer aandacht besteed aan de veiligheid van gemeenschappen, minderheden en individuen binnen een land of over de grenzen tussen twee of meer staten heen.

We beschouwen *de veiligheid van de mens* nu ook als een belangrijk probleem en doel. Een panel waar ik deel van uitmaakte, onder leiding van mevrouw Sadako Ogata en Professor Amartya Sen, stelde in 2003 een rapport op over Menselijke Veiligheid. De London School of Economics (LSE) heeft heel wat werk rond dat onderwerp verricht en blijft dat ook doen, dankzij substantiële financiële steun van de Europese Unie.

Tegen deze achtergrond is het Midden-Oosten altijd een problematisch gebied geweest met langzame vooruitgang, vaak ook achteruitgang en frequente externe tussenkomst.

De hoofdrol is opnieuw voor Iran en het vermoedelijke kernwapenprogramma. Het is intrigerend te zien hoe feiten die al jarenlang bekend waren plots aanleiding gaven tot verdenkingen en vrees. Ik kan natuurlijk niet weten of Iran al dan niet kernwapens wil ontwikkelen. Ik weet wel dat Iran een belangrijk land was in de regio voor de Islamitische revolutie en ook nu onder de Islamitische Republiek belangrijk blijft. Ik weet ook dat de VS, Groot-Brittannië en hun

bondgenoten bij hun invasie in Irak de grootste vijand van Iran, Saddam Hoessein, om het leven hebben gebracht. Maar de coalitie deed nog beter: ze hielpen de nauwste vrienden van Iran om de controle over Irak nagenoeg volledig over te nemen. Daardoor oefent Iran talloze keren meer invloed uit in Bagdad dan de Verenigde Staten. Bijgevolg zijn de Iranese leiders nu van mening dat zij *het allerbelangrijkste land* in de regio zijn en eisen ze ook als dusdanig behandeld te worden.

Ik weet ook, evengoed als iedereen anders, dat Israël al over kernwapens beschikt. Naar schatting hebben ze minstens 200 kernkoppen en beschikken ze ook over de middelen om ze af te vuren. En ik weet ook dat alle landen in de regio, behalve Israël, hebben aangeboden om te onderhandelen over de oprichting van een Kernvrije Zone in het Midden-Oosten. Indien dergelijke onderhandelingen zouden plaatsvinden met consistente en aanhoudende internationale steun, zouden ze een veel betere manier vormen om ervoor te zorgen dat geen enkel land in de regio, ook Iran niet, over eigen kernwapens zou beschikken.

Turkije is ook een belangrijk land in de Arabische wereld. Ze hebben hun kaarten tot nu toe erg goed uitgespeeld...

Het is tegelijkertijd opmerkelijk en triest dat tijdens de voorbije jaren geen enkel Arabisch land tot de drie dominante machten in de regio behoorde: Turkije, Iran en Israël.

De uitbarsting van de Arabische Lente en de vreedzame en succesvolle manier waarop die startte in Tunesië en Egypte vormde een grote verrassing die enthousiast werd onthaald in de regio zelf en overal elders in de wereld.

We zijn nu bijna een jaar verder en het aanvankelijke enthousiasme is al grotendeels bekoeld: men dacht dat de beweging die ontstond in Tunesië en Egypte niet te stoppen zou zijn. Dat bleek niet zo te zijn. Soms en in bepaalde landen lijkt de trend zelfs te zijn omgekeerd.

Toen ik eind februari en begin maart met de media sprak, legde ik hen volgende elementen voor:

- a) Alle volkeren in de Arabische Wereld verlangen naar veranderingen en ze streven grotendeels naar hetzelfde;
- b) Alle landen hebben verandering nodig; dringend zelfs;
- c) De verandering zal niet op hetzelfde tijdstip en op dezelfde manier plaatsvinden in alle Arabische landen. Elk land heeft immers zijn eigen specifieke omstandigheden en moet zijn eigen manier ontwikkelen om tot hervormingen over te gaan;
- d) Normaal kan en moet elke Regering reageren op de verzuchtingen van het volk en leiding geven aan het veranderingsproces. Blijkbaar hebben de regeringen van Tunesië en Egypte onvoldoende snel gereageerd. Dat is hun respectievelijke leiders duur komen te staan. In Libië, Syrië, Jemen en Bahrein hebben de overheden ook niet positief gereageerd. In tegendeel, in elk van deze landen heeft de negatieve reactie vanuit de regering geleid tot veel bloedvergieten en een vastgelopen situatie.
- e) Hulp van buitenaf zal hoognodig zijn en overal met open armen onthaald worden. Maar die hulp mag niet gericht zijn op eigen belangen. Hij moet afgestemd worden op de behoeften van elk land zoals die worden bepaald door de mensen van dat land zelf.

Universiteiten, denktanks en experts zullen veel hebben om over te praten en te schrijven.

In Tunesië en later ook in Egypte bleef de beweging halsstarrig vreedzaam, zelfs in confrontatie met veel provocatie en gewelddadige onderdrukking. Het leger weigerde mee te werken aan de repressie en koos de kant van de massa, tegen de regerende elite. De al wat oudere dictators hadden geen zin in een langdurige confrontatie met hun volk: President Ben Ali van Tunesië vluchtte naar Saoedi-Arabië; President Hosni Mubarak nam op een meer waardige manier ontslag maar zijn beslissing kwam veel te laat om hem nog veel sympathie op te leveren.

Het volksprotest in Libië groeide uit tot een akelige burgeroorlog. Dankzij een militaire tussenkomst van de NAVO konden de rebellen het halen.

Die militaire interventie zal nog lang het onderwerp blijven van veel discussies en controverse. Voor het eerst werd het principe van de zogenaamde *“Responsibility to protect”* of R2P ingeroepen in een resolutie van de Veiligheidsraad van de VN. Bepaalde internationale juristen twifelen terdege aan de wettelijkheid van die resolutie. Rusland, China, India en Brazilië, die geen bezwaar hadden tegen het goedkeuren van resolutie 1970 en 1973, protesteerden hevig tegen de manier waarop de NAVO was opgetreden in Libië.

Deze episode vernieuwt het ongemakkelijk gevoel dat werd uitgedrukt door heel wat landen over R2P. Al te vaak werd dit principe ingeroepen als een excuus om de belangen te dienen van zij die tussenbeide komen en niet van zij die bescherming nodig hebben.

Ook bestaat er ongemak rond de manier waarop het *International Criminal Court (ICC)* wordt gebruikt. Landen die zelfs geen partij zijn bij het Verdrag van Rome gebruiken maar al te vaak het ICC voor hun eigen doeleinden. De openlijke nauwe contacten tussen de Openbare Aanklager en de Veiligheidsraad - en dan in het bijzonder de machtigste leden ervan - geven de Rechtbank een politiek accent en hebben een negatieve invloed op de onafhankelijkheid en geloofwaardigheid ervan.

De Openbare Aanklager maakte zo al na 3 tot 4 dagen bekend dat hij over voldoende bewijsmateriaal beschikte om Kaddhafi, zijn zoon en het hoofd van hun inlichtingendienst in staat van beschuldiging te stellen. Die haast zal duidelijk nuttig geweest zijn om de opstand van de rebellen in Libië te helpen maar heeft geen positieve invloed op de geloofwaardigheid van de Rechtbank noch is ze nuttig voor de internationale rechtspraak op langere termijn.

Ik zeg dit natuurlijk niet uit sympathie voor Kaddhafi of zijn regime. Ik heb mij op verschillende gelegenheden al tegen hem uitgesproken en mijn steun betuigd aan de legitieme aspiraties van het Libische volk dat streeft naar iets beter dan het willekeurige, excentrieke, verdrukkende en clan-achtige regime dat ze de voorbije 42 jaar hebben moeten doorstaan.

Hoe het ook zij, het Libische volk ondervindt nu al dat hoe moeilijk en duur het ook was om Kaddhafi en zijn clan weg te krijgen, dat waarschijnlijk ook meteen het gemakkelijkste onderdeel is geweest van hun lange pad naar een betere toekomst. Een regering vormen, blijkt al een

moeizaam en langzaam proces te kosten. Het herstellen van een minimum aan stabiliteit wordt nog een grotere uitdaging.

Het leger is verdeeld in Jemen maar President Ali Abdallah Saleh lijkt nog genoeg steun en middelen te hebben om de patstelling nog even te laten bestaan.

Syrië verkeert in een totale impasse; President Bashar Al-Assad lijkt in te gaan op elk aanbod dat hij krijgt van de internationale oppositie en vrienden uit de regio. Het probleem is dat hij nog geen enkele belofte is nagekomen. Ondertussen blijven zijn veiligheidstroepen duizenden van zijn eigen mensen arresteren, folteren en doden.

Nog een toevoeging. Tunesië heeft zich opnieuw als een leider gedragen bij het organiseren van een indrukwekkend geslaagde verkiezing. De resultaten van die verkiezing werden even verrassend genoemd als de volksexplosie die begon met de wanhopige handeling van de jonge Mohamed Bouziri in het afgelegen dorpje Sidi Bouzid en uitmondde in een revolutie in het hele Midden-Oosten.

De verrassing ligt deze keer in het feit dat de Islamitische partij in Tunesië, Al-Nahdha, het veel beter deed dan alle andere politieke partijen en bijna 42% van de stemmen en zetels in de Grondwettelijke Raad binnenhaalde. Ook daar zullen politieke analisten en experts het nog lang over hebben.

Al Nahdha wordt nu geconfronteerd met een grote test. Zullen de kaderleden, die nagenoeg allemaal terugkomen uit de gevangenis of uit ballingschap, zonder enige ervaring in een regeringspositie, in staat zijn om de leidinggevende rol te vervullen die het volk hen toekent? Zullen ze tot een compromis kunnen komen met anderen? Ook de andere politieke machten zullen op de proef worden gesteld. Ze hebben geen goede resultaten behaald tijdens deze verkiezing omdat ze onvoldoende eendracht en discipline kenden. Zullen ze beter presteren tijdens het debat over de Grondwet en in de Regering?

Ten slotte waren veel commentatoren in het Westen uiterst tevreden met het feit dat in alle landen waar deze demonstraties plaatsvonden geen vlaggen van de VS of Israël werden verbrand, dat er geen slogans waren tegen Israël of ter ondersteuning van Palestina. Verder merkte men ook op dat aanvankelijk geen Islamieten te zien waren, dat katholieken en moslims samen baden en dat mannen en vrouwen de tenten op het Tahrir-plein deelden. We kunnen zeggen dat de conclusies over al deze aspecten minstens voorbarig waren.

Wat de aanwezigheid van de Islam in de Arabische Lente betreft, heeft de verkiezing in Tunesië al een voorproef gegeven van hoe de toekomst eruit zal zien. Het beeld zal duidelijker worden na de legislatieve verkiezingen in Marokko en Egypte later deze maand.

Ook de aanwijzingen wat betreft de steun voor de Palestijnse rechten en de opstand tegen de Israëlische bezetting zullen steeds duidelijker worden.

Ik wil graag eindigen waar we begonnen zijn. Nu u zich voorbereidt op de herdenking van de 100ste verjaardag van het begin van de Grote Oorlog en hoewel het koffiedik geen duidelijk beeld schetst van wat de toekomst voor ons in petto heeft, brengt leper ons een boodschap van hoop. Laten we die boodschap delen met de mensen van uw stad.

Dank u.

Lakhdar Brahimi
leper, 10 november 2011

Deze lezing is ook beschikbaar op het You Tube kanaal van het Vlaams Vredesinstituut via www.vlaamsvredesinstituut.eu.